

راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی در ایران

اسدالله کردنائیج^۱ - محمدرضا زالی^۲ - ماجد بهامین^۳

۱. دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه تربیت مدرس

۲. استادیار دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه تربیت مدرس

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱/۱۵، تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۳/۱)

چکیده

هدف از این تحقیق توصیفی-پیمایشی، شناسایی و اولویت‌بندی راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی در ایران است. جامعه آماری تحقیق شامل رؤسا و کارشناسان مراکز کارآفرینی دانشگاه‌ها، سازمان‌های دولتی و جشنواره‌ی امیرکبیر، انجمن زنان کارآفرین و اعضای هیئت علمی، دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده‌ی کارآفرینی دانشگاه تهران می‌باشد. با نظرسنجی از ۱۸۷ نفر از آنها و با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی، ۸ عامل اصلی شناسایی شد که در مجموع ۳۸ راهکار ساختاری دارد. پایایی پرسش‌نامه (آلفای کرونباخ) و روایی (مجموع مجذورات بارهای عاملی چرخش یافته) آن به ترتیب برابر ۹۵/۷ درصد و ۷۲ درصد می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد: «تدوین سند ملی توسعه کارآفرینی» مهم‌ترین عامل در توسعه کارآفرینی و «ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره‌ای»، «اصلاح قوانین و مقررات اداری-بانکی»، «ایجاد دانشکده‌ها و آموزشگاه‌های کارآفرینی»، «حمایت‌های مالی و مالیاتی سازمان یافته»، «ایجاد و تقویت پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد»، «کاهش الزامات و مراحل اداری-بانکی و ثبت شرکت‌ها» و «ایجاد شبکه‌های حامی کارآفرینی» به ترتیب در اولویت‌های دوم تا هشتم قرار دارند.

واژه‌های کلیدی: سند توسعه کارآفرینی، مراکز کارآفرینی، اصلاح قوانین بانکی، ایجاد دانشکده‌های کارآفرینی، حمایت‌های مالی و مالیاتی

مقدمه

امروزه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، بسیاری از جنبه‌های زندگی انسانی را تحت تأثیر قرار داده (Kordnaeij et al, 2011, p21) و شرایط محیطی و قواعد بازی و رقابت پیچیده و مبهم شده است، از این رو تداوم حیات و بقای سازمان‌ها به نوآوری، ابداع و خلق محصولات و فرایندهای جدید بستگی دارد (Covin & Slevin, 1996, p.9). کارآفرینی در هر جامعه سه نقش را ایفا می‌کند: ۱) موتور توسعه اقتصادی بوده و رشد و توسعه اقتصادی کشورها را تقویت می‌کند؛ ۲) میزان بهره‌وری جوامع را افزایش می‌دهد و ۳) فناوری، محصولات و خدمات جدید را خلق می‌کند (Antoncic & Hisrich, 2003; Schiller & Crewson, 1997, p.35).

نتایج به دست آمده از بررسی‌های «دیده بان جهانی کارآفرینی»^۱ نشان می‌دهد که گرچه نرخ فعالیت‌های کارآفرینانه در ایران در طی ۵ سال گذشته بیش از ۱۰ درصد بوده و در برخی موارد حتی بیش از نرخ فعالیت کارآفرینانه‌ی کشورهایمانند دانمارک است اما در واقع اغلب فعالیت‌های کارآفرینانه در ایران نوآورانه نیست، چرا که پشتیبانی مالی خوبی از آنها نمی‌شود (زالی و همکاران، ۱۳۹۱). نتایج برنامه‌ی دیده بان جهانی کارآفرینی نشان می‌دهد در سال ۲۰۱۰ رتبه‌ی ایران در شاخص «پشتوانه‌ی مالی برای کسب و کارهای جدید و در حال رشد» در میان ۵۳ کشور عضو رتبه ۵۲ را دارد (زالی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۲۵۵). یکی از راهکارهای موفق برای توسعه‌ی کارآفرینی، به‌ویژه کارآفرینی نوآورانه و دانش‌بنیان، شناسایی و اجرای راهکارهای ساختاری است. به عبارت دیگر مسأله‌ی این تحقیق راهکارهای توسعه‌ی کارآفرینی در ایران می‌باشد؟ این راهکارها به‌طور عمده مربوط به اصلاح قوانین و مقررات مالی، بانکی، فرایندهای قانونی دریافت تسهیلات و مجوزهای کسب و کار، قانون کار و تجارت و نظایر اینها بوده و هدف اصلی این تحقیق شناسایی موفق‌ترین آنها در کشورهای توسعه‌یافته و اولویت‌بندی به کارگیری آنها در ایران با توجه به شرایط بومی است. از این رو در این مقاله ابتدا به بررسی تجربه‌ی برخی از

1. Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

کشورها مانند ترکیه، اندونزی، مجارستان، چین و ژاپن پرداخته شده و در ادامه راهکارهای ساختاری مبتنی بر نظرات کارشناسان، خبرگان کارآفرینی و کارآفرینان خبره شناسایی، طبقه‌بندی و اولویت‌بندی می‌شود.

مروری بر ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق

کارآفرینی فرایندی است که فرصت‌ها، منابع و کارآفرینان را به هم مرتبط کرده (Wang et al, 2011, p.35) و طی آن، تغییرات در نظام اقتصادی رخ می‌دهد (Hurley, 1999, pp2-7; Sarfaraz & Faghih, 2011, p.45). همان‌گونه که شومپتر هم اشاره می‌کند کارآفرینی نیروی برهم زننده‌ی اقتصاد است که رویدادها و نتایج بلندمدت را شکل داده و برای اینکه موقعیت‌های مناسبی خلق کند، موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی را تغییر می‌دهد (Fu, 2001, p7; Awasthi, 2011, p107). پژوهش‌های متعددی تأثیر دولت، سیاست و منابع مالی را بر توسعه‌ی کارآفرینی روشن کرده و عناصر محیط خارجی شامل سیاست، پیچیدگی، بخشندگی و تغییر را تأثیرگذار بر تلاش‌های کارآفرینانه قلمداد می‌کند (Kearney, Hisrich & Roche, 2008). سوتاریس معتقد است که مشوق‌های مالی بیش‌ترین اهمیت را در ارتباط با نوآوری در شرکت‌های تولیدی دارند (آقایی و زالی، ۱۳۸۹، ص ۷۹). همچنین به گفته‌ی شومپتر فعالیت‌های کارآفرینانه فراتر از فعالیت‌های عادی به تأمین مالی وابسته می‌باشد (زالی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۲۵۰). در اغلب کشورهای جهان اقدامات و راهکارهای مختلفی را برای توسعه‌ی کارآفرینی شناسایی و اجرا کرده‌اند. برای مثال در ترکیه برای توسعه‌ی کارآفرینی حمایت‌های مختلفی انجام می‌شود، که از جمله‌ی آنها که در زمینه‌ی ساختاری قرار دارند می‌توان به مشوق‌های مالیاتی مختلف برای کسب و کارهای کوچک و متوسط، ارائه‌ی حمایت‌های اداری به منظور کاهش فرایندهای اداری ثبت شرکت‌ها، تأسیس / ایجاد بانک ویژه‌ی کسب و کارهای کوچک و متوسط، ارائه‌ی حمایت‌های مالی به صورت یارانه‌ای و وام در زمینه‌ی خرید ماشین‌آلات و تجهیزات اشاره کرد (TSMEDO, 2002).

در کشور اندونزی مواردی مانند ایجاد سازمان‌ها و نهادهای متولی توسعه کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک و متوسط، ایجاد کلینیک‌های مشاوره‌ی کسب و کارهای کوچک و متوسط و ایجاد مراکز رشد و پارک‌های فناوری توسط دولت انجام شده است (ILO, 2005; Tambunan, 2006).

در کشور مجارستان از راهکارهایی مانند ایجاد پارک‌های صنعتی در سطح منطقه‌ای، ساده‌سازی قوانین و مقررات اداری در زمینه‌ی ایجاد و توسعه‌ی کسب و کارهای کوچک و متوسط، ارایه‌ی حمایت مالی در قالب یارانه و وام، صندوق ضمانت کسب و کارهای کوچک و متوسط، ارایه‌ی حمایت‌های قانونی و مالیاتی از جمله معافیت ۱۰۰ درصد واحدهایی که محصولاتشان را به خارج از کشور صادر کنند، استفاده شده است (Lesko, 2007; Gecse, 2003).

در کشور چین ارایه‌ی حمایت‌های قانونی و مالیاتی در قالب معافیت‌ها، تخفیف‌ها و مشوق‌های مالیاتی، ارایه‌ی خدمات و حمایت‌های اداری در سطح دولت مرکزی و حکومت‌های محلی از جمله تغییر نظام‌ها و رویه‌های ثبت کسب و کارهای کوچک و متوسط، کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری ثبت کسب و کارها و افزایش کارایی در نظام‌های اداری ارایه‌دهنده‌ی این خدمات از جمله راهکارهای توسعه‌ی کارآفرینی در این کشور است (Wang, 2004; Li & Mat Lay, 2006; Liao & Sohmen, 2001; Jiawer, 2006).

جدول ۱. تعریف توسعه‌ی کارآفرینی

تعریف توسعه‌ی کارآفرینی	نویسنده (سال)
افزایش مهارت‌ها و دانش کارآفرینی	اسمیک (۲۰۱۲)
افزایش فعالیت‌های کارآفرینانه	زهراساپینزا (۲۰۰۶)
افزایش تمایل (نگرش) به کارآفرینی، افزایش نرخ فعالیت‌های کارآفرینانه و اشتیاق (توسعه‌ای) کارآفرینی.	زالی (۱۳۹۱)

در کشور ژاپن راهکارهایی مانند ارایه‌ی حمایت‌های قانونی و مالیاتی به صورت معافیت، تخفیف‌ها و مشوق‌های مالیاتی، ارایه‌ی کمک‌ها و حمایت‌های مالی به صورت

1. Osemeke
2. Sapienza

یارانه و وام، ایجاد صندوق بیمه‌ی تضمین، ایجاد سازمان‌ها و نهادهای متولی توسعه‌ی کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک و متوسط استفاده می‌شود (Yasuda, 2006; Dasher, 2005; Tonooka, 2002, pp 143-146; Harada, 2002, p5).

براساس مدل دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM)، کارآفرینی سه حوزه‌ی کلیدی دارد:
 ۱. نگرش‌ها: که به‌طور عمده مربوط به ادراکات کارآفرینانه مانند درک قابلیت کارآفرینانه، درک فرصت‌های کارآفرینانه، ترس از شکست و قصد کارآفرینانه می‌شود.
 ۲. فعالیت‌های کارآفرینانه: از جمله فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی نوپا و اجباری (فرصت‌گرا).

۳. روحیه‌ی توسعه‌ی کارآفرینانه^۱: شامل رشد کسب و کار، انتظار رشد مورد انتظار کسب و کار (اشتغال‌زایی)، فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی بین‌المللی. بر این اساس منظور از توسعه‌ی کارآفرینی عبارتند از افزایش تمایل (نگرش) به کارآفرینی، افزایش نرخ فعالیت‌های کارآفرینانه و اشتیاق (توسعه‌ای) کارآفرینی در کشور (زالی، ۱۳۹۱، ص ۸۵). در زمینه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی در ایران نیز همانند موارد اشاره شده‌ی خارجی، پژوهش‌های متعددی برای شناسایی راهکارهای توسعه‌ی کارآفرینی انجام شده است. در پژوهشی (۱۳۸۴) که وظیفه‌ی دولت را در توسعه‌ی کارآفرینی و در قالب سه نقش اصلی تنظیمی، شناختی و هنجاری بررسی کرده؛ مواردی مانند تأسیس مراکز و حمایت‌های مالی، اصلاحات اداری، تسهیلات و کمک‌های مالی و غیر مالی را از جمله وظایف دولت در این زمینه می‌داند (دانایی فرد، ۱۳۸۴). راهکارهایی مانند بهبود نقش دولت در توسعه‌ی کارآفرینی، ایجاد ارتباط اثربخش در سازمان‌های صنعتی، طراحی نظام مالی و بودجه‌بندی اثربخش و بازنگری در قانون کار از جمله راهکارهای ساختاری دیگری می‌باشد که در پژوهش‌های انجام شده در ایران به آن اشاره شده است (مقیم‌ی و همکاران، ۱۳۷۹). دست‌یابی به توسعه‌ی کارآفرینی نیازمند شناسایی و اجرای راهکارهایی به‌ویژه راهکارهای ساختاری بوده و هدف اصلی این تحقیق را شکل می‌دهند که بر این اساس پیش از بررسی نتایج تحقیق روش شناسی آن بررسی می‌شود.

روش‌شناسی

براساس چگونگی به دست آوردن داده‌های مورد نیاز، پژوهش‌های علمی به دو دسته تقسیم می‌شوند: تحقیق توصیفی (غیر آزمایشی) و تحقیق آزمایشی. در این تحقیق از روش پژوهش توصیفی-پیمایشی استفاده شده است؛ چرا که به توصیف جزء به جزء یک موقعیت و مطالعه‌ی آنچه که هست در زمان حال با استفاده از روش پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌ها می‌پردازد. در این پیمایش از ابزار پرسش‌نامه، مبتنی بر مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. این پرسش‌نامه شامل دو بخش سؤال‌های جمعیت‌شناختی و سؤال‌های اختصاصی می‌باشد که ۴۰ سؤال را دربر می‌گیرد. این سؤال‌ها براساس برنامه‌ها و اقدامات کشورهای مورد مطالعه برای توسعه‌ی کارآفرینی، استخراج و در پرسش‌نامه استفاده شده‌اند. جداول شماره (۲ تا ۹) مجموع مجذورات بارهای عاملی چرخش یافته‌ی تجمعی عوامل ساختاری را نشان می‌دهد. براساس جدول شماره (۹) مجموع مجذورات بارهای عاملی چرخش یافته برابر ۷۲ درصد بوده و نشان از روایی بالای پرسش‌نامه دارد. از طرف دیگر ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه برابر ۹۵/۷ درصد بوده و نشان‌دهنده‌ی اعتماد و پایایی بالای آن است. برای بررسی اعتبار دقیق پرسش‌نامه با حذف هر مورد یا سؤال، اعتبار کلی باقیمانده‌ی سؤال‌های پرسش‌نامه برآورد شده و با توجه به آلفای کرونباخ به دست آمده از حذف هر سؤال که در جداول شماره (۲ تا ۹) آمده، هیچ سؤالی نیست که با حذف از پرسش‌نامه اعتبار آن به‌طور معنی‌داری (حداقل ۱۰ درصد) افزایش یابد.

جامعه‌ی آماری این تحقیق جامعه‌ای نامحدود؛ شامل رؤسا و کارشناسان مراکز کارآفرینی دانشگاه‌ها، مدیران و کارشناسان دفاتر کارآفرینی سازمان‌های دولتی، کارآفرینان جشنواره‌ی امیرکبیر، اعضای انجمن زنان کارآفرین، اعضای هیئت علمی، دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده‌ی کارآفرینی دانشگاه تهران است. در این تحقیق، انتخاب نمونه به روش تصادفی ساده انجام شده و برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران (نمونه‌گیری از جامعه نامحدود) استفاده شد (سرمد و همکاران، ۱۳۷۶، ص ۱۸) که در آن میزان آماره‌ی استاندارد (z)، ۱/۹۶، احتمال موفقیت (p) ۸۰ درصد، احتمال

شکست (q) ۲۰ درصد، خطای مجاز (ε) با استفاده از پژوهش‌های مشابه ۰/۰۶ (آقایی و زالی، ۱۳۸۹) در نظر گرفته شده است. با توجه به فرمول نمونه، حجم نمونه تقریباً ۱۷۱ نفر می‌باشد، که با احتساب درصدی برای پرسش‌نامه‌هایی که برگشت داده نمی‌شود و یا به صورت ناقص تحویل می‌شود، ۱۸۷ نفر به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شدند. اما به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس^۱ ۱۶ استفاده شده است. در ابتدا با استفاده از آزمون دو جمله‌ای، راهکارهای ساختاری تأیید شده مشخص و سپس به کمک روش تحلیل عاملی اکتشافی این راهکارها دسته‌بندی شدند. در نهایت اولویت هر یک از عوامل و راهکارهای ساختاری زیر مجموعه‌ی آنها با استفاده از آزمون تحلیل واریانس فریدمن معین شد که در ادامه به بررسی این مراحل می‌پردازیم.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت‌شناختی: از ۱۸۷ نفر انتخاب شده برای نمونه، ۱۸۳ نفر به پرسش‌نامه‌ها پاسخ دادند، که از این تعداد ۹۷ نفر (معادل ۵۳/۰۱ درصد) تحصیلات کارشناسی، ۴۵ نفر (معادل ۲۴/۵۹ درصد) کارشناسی ارشد، ۲۲ نفر (معادل ۱۲/۰۲ درصد) دکتری، ۱۳ نفر (معادل ۷/۱ درصد) مدرک کاردانی و تنها ۶ نفر (معادل ۳/۲۸ درصد) مدرک دیپلم و کم‌تر از دیپلم دارند.

از آنجا که ۲۶ درصد پاسخ‌دهندگان کارآفرین (مؤسس یک شرکت)، ۲۳ درصد کارشناس کارآفرینی، ۱۱ درصد اعضای هیئت علمی که در زمینه‌ی کارآفرینی کار کرده‌اند و سرانجام ۴۰ درصد کارشناس سازمان‌های دولتی که با مقوله‌ی کارآفرینی آشنا هستند، می‌توان نتیجه گرفت که افراد نمونه در حوزه‌ی این تحقیق، خبره بوده و نتایج به دست آمده از این تحقیق نشأت گرفته از تجربیات آنهاست.

در این پژوهش به منظور قابل قبول بودن یا نبودن راهکارهای ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی در ایران از آزمون دو جمله‌ای با خطای ۵ درصد استفاده شد. براساس نتایج

1. SPSS

به دست آمده از مجموع ۴۰ راهکار تنها دو مورد یعنی «تقویت و حمایت ویژه از پیمانکاری های فرعی صنایع کوچک و متوسط با صنایع بزرگ» و «ایجاد واحدهای مشاوره ای کارآفرینی در مراکز خدمات بیمه ای صنعتی» تأیید نشده است.

به منظور شناخت دقیق راهکارهای اجرایی از روش تحلیل عاملی استفاده شد و برای استفاده از این روش ابتدا آزمون کفایت نمونه و آزمون کرویت صورت گرفت که طی آن شاخص KMO (شاخص کفایت نمونه) برابر ۸۹ درصد و بیش از حداقل قابل قبول یعنی ۶۰ درصد می باشد. با توجه به آنکه سطح معنی داری این آزمون کوچک تر از میزان خطای ۵ درصد است، توزیع متغیرهای بررسی شده نرمال است. به این ترتیب می توان به نتایج به دست آمده از روش تحلیل عاملی اطمینان داشت.

در ادامه، ماتریس چرخش یافته ی راهکارهای ساختاری توسعه ای کارآفرینی و بار عاملی هر یک از آنها ارائه شده است.

جدول ۲. ماتریس چرخش یافته و اولویت بندی راهکارهای «ایجاد شبکه های حامی کارآفرینی»

بار عاملی	رتبه میانگین هر راهکار	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	راهکارهای ساختاری به ترتیب اولویت
۰/۶۵۹	۹/۴۰	۰/۹۵۵	ایجاد بانک ایده تجاری در سطح ملی
۰/۶۷۷	۹/۰۲	۰/۹۵۵	ایجاد بانک و موسسات پولی و مالی دولتی ویژه کسب و کارهای کوچک و متوسط
۰/۴۹۷	۸/۳۶	۰/۹۵۵	ایجاد واحدهای مشاوره کارآفرینی در بانکها
۰/۸۶۴	۸/۲۳	۰/۹۵۵	ایجاد صندوق های سرمایه گذاری خطرپذیر (کارآفرینانه)
۰/۶۸۷	۸/۰۶	۰/۹۵۶	ایجاد شبکه های کارآفرینی ویژه زنان
۰/۷۸۷	۷/۷۶	۰/۹۵۴	ایجاد خوشه های صنعتی
۰/۸۲۴	۷/۳۶	۰/۹۵۵	ایجاد شبکه های کارآفرینی
۰/۷۱۱	۷/۲۷	۰/۹۵۴	ایجاد و تقویت همکاری های بین دولت، کسب و کارهای کوچک و متوسط و سازمان های بزرگ
۰/۶۴۷	۷/۱۲	۰/۹۵۵	تدوین برنامه ای حمایتی برای تقویت همکاری بین کسب و کارهای کوچک و متوسط و مراکز پژوهشی
۰/۵۵۵	۷/۱۰	۰/۹۵۵	ارایه ی تسهیلات فنی، فناوریانه، حمل و نقل و ارتباطات
۰/۵۶۳	۷/۱۰	۰/۹۵۵	ایجاد مراکز دولتی خدمات مشاوره ای
۰/۸۶۹	۶/۴۳	۰/۹۵۴	ایجاد بنیاد ملی توسعه ای کارآفرینی ایران
۸/۳۴	مجموع بار عاملی	۲/۸۶	رتبه میانگین عامل
			۲۲/۳
			مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته تجمعی

با توجه به نتایج به دست آمده از چرخش راهکارها که برای عامل اول در جدول شماره (۲) نشان داده شده است، مشخص شد که این عامل ۱۲ راهکار با بیش ترین مجموع بار

عاملی در میان سایر عوامل (۸/۳۴) دارد. بیش‌ترین بار عاملی آن مربوط به راهکار «ایجاد بنیاد ملی توسعه‌ی کارآفرینی ایران» با بار عاملی ۰/۸۶۹ است. با توجه به نوع و ماهیت راهکارهای بیان شده، عامل اول را می‌توان «ایجاد شبکه‌های حامی کارآفرینی» نامید. عامل دوم ۶ راهکار با مجموع بار عاملی ۴/۰۵۳ دارد که در میان راهکارهای آن بیش‌ترین بار عاملی (۰/۸۲۷) مربوط به راهکار «ارایه‌ی حمایت‌های مالی برای خرید ماشین‌آلات و تجهیزات، راه‌اندازی واحدها، تعویض خطوط تولید، خرید مواد اولیه و راه‌اندازی واحدهای جدید» است. عامل دوم را با توجه به نوع و ماهیت راهکارهای آن می‌توان «ارایه‌ی حمایت‌های مالی و مالیاتی سازمان‌یافته» نامید.

جدول ۳. ماتریس چرخش‌یافته و اولویت‌بندی راهکارهای «ارایه‌ی حمایت‌های مالی و مالیاتی سازمان‌یافته»

بار عاملی	رتبه میانگین هر راهکار	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	راهکارهای ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی به ترتیب اولویت
۰/۸۲۷	۴/۰۹	۰/۹۵۷	ارایه‌ی حمایت‌های مالی برای خرید ماشین‌آلات و تجهیزات
۰/۷۶۵	۳/۹۲	۰/۹۵۶	ارایه‌ی معافیت‌ها و تخفیف‌های ویژه در تعرفه‌های گمرکی و سود بازرگانی
۰/۶۹۶	۳/۷۳	۰/۹۵۵	ارایه‌ی معافیت‌های مالیاتی
۰/۴۵۱	۳/۲۰	۰/۹۵۶	تعیین سازمان‌ها و نهادهای متولی برای توسعه‌ی کارآفرینی
۰/۶۲۱	۳/۱۹	۰/۹۵۶	ایجاد بانک و موسسات پولی و مالی دولتی ویژه کسب و کارهای کوچک و متوسط
۰/۶۹۳	۲/۸۸	۰/۹۵۷	ارایه‌ی کمک‌ها و حمایت‌های مالی در قالب یارانه
۴/۰۵۳	مجموع بار عاملی	۴/۵۲	مجموع مجذورات بار عاملی چرخش‌یافته‌ی رتبه میانگین عامل

همان‌طور که جدول شماره (۴) نشان می‌دهد، برای عامل سوم، تعداد چهار راهکار مشخص شده است که عبارتند از: «ایجاد مراکز رشد در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها» با بیش‌ترین بار عاملی (۰/۷۳۴)، «ایجاد، توسعه و تقویت پارک‌های فناوری، مراکز رشد و پارک‌های صنعتی/علمی»، «ایجاد پارک‌های فناوری در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها» و «تغییر و اصلاح نظام‌های ارایه‌دهنده‌ی خدمات اداری به کسب و کارهای کوچک و متوسط». با توجه به ماهیت راهکارهای چهارگانه، عامل سوم را می‌توان «ایجاد و تقویت پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد» نامید.

جدول ۴. ماتریس چرخش یافته و اولویت بندی راهکارهای «ایجاد و تقویت پارک‌های علم و فناوری و

مراکز رشد»

پار عاملی	رتبه میانگین هر راهکار	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتیم	راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی به ترتیب اولویت		
۰/۷۱۸	۲/۹۲	۰/۹۵۷	ایجاد، توسعه و تقویت پارک‌های فناوری، مراکز رشد و پارک‌های صنعتی / علمی		
۰/۷۰۵	۲/۵۱	۰/۹۵۵	ایجاد پارک‌های فناوری در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها		
۰/۷۳۴	۲/۳۲	۰/۹۵۵	ایجاد مراکز رشد در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها		
۰/۶۷۴	۲/۲۵	۰/۹۵۵	تغییر و اصلاح نظام‌های ارائه دهنده خدمات اداری به کسب و کارهای کوچک و متوسط		
۴/۰۵۳	مجموع بار عاملی	۰/۴/۴	رتبه میانگین عامل	۴۱/۶	مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته تجمعی

عامل چهارم، شامل ۳ راهکار ساختاری با مجموع بار عاملی ۱/۸۸۷ بوده و بیشترین بار عاملی آن مربوط به «کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری ثبت شرکت‌ها» است. با توجه به ماهیت راهکارهای سه گانه‌ی این عامل، عنوان عامل چهارم را می‌توان «کاهش الزامات و مراحل اداری و بانک و ثبت شرکت‌ها» نامید.

جدول ۵. ماتریس چرخش یافته و اولویت بندی راهکارهای «کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری و بانک و

ثبت شرکت‌ها»

پار عاملی	رتبه میانگین هر راهکار	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتیم	راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی به ترتیب اولویت		
۰/۲۶۲	۲/۱۱	۰/۹۵۶	ارایه‌ی وام با بهره‌های کم و حداقل وثیقه در زمینه تکمیل سرمایه		
۰/۸۶۴	۱/۹۸	۰/۹۵۶	کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری ثبت شرکت‌ها		
۰/۷۷۹	۱/۹۱	۰/۹۵۵	کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری ثبت اختراع		
۱/۸۸۷	مجموع بار عاملی	۴/۳۶	رتبه میانگین عامل	۴۸/۴	مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته تجمعی

عامل پنجم ۳ راهکار ساختاری دارد که بیشترین بار عاملی آن مربوط به «محاسبه‌ی تعرفه‌های آب، برق، گاز و مواد سوختی با نرخ ترجیحی» است. اما با اندکی تأمل در راهکارهای این عامل می‌توان دریافت که این راهکار با دو راهکار دیگر یعنی «ایجاد مراکز کارآفرینی در شهرداری‌های کشور» و «ایجاد مراکز دولتی خدمات مشاوره‌ای در تهران و مراکز شهرهای بزرگ» هم‌خوانی و سنجش ندارد، از این رو عامل پنجم با توجه به

این دو راهکار نام‌گذاری می‌شود و بنابر ماهیت آنها، عامل یادشده را می‌توان «ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره‌ای در شهرداری‌های کشور» نامید.

جدول ۶. ماتریس چرخش‌یافته و اولویت‌بندی راهکارهای «ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره‌ای در شهرداری‌های کشور»

راهکارهای ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی به ترتیب اولویت	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	رتبه میانگین هر راهکار	بار عاملی
ایجاد مراکز کارآفرینی در شهرداری‌های کشور	۰/۹۵۷	۲/۱۷	۰/۶۷۶
محاسبه تعرفه‌های آب، برق، گاز و مواد سوختی با نرخ ترجیحی	۰/۹۵۷	۲/۱۳	۰/۷۴۹
ایجاد مراکز دولتی خدمات مشاوره‌ای در تهران و مراکز شهرهای بزرگ	۰/۹۵۶	۱/۷۰	۰/۵۴۰
مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته تجمعی	۵/۰۴	مجموع بار عاملی	۱/۹۶۵
رتبه میانگین عامل			۵۵/۳

همان‌گونه که جدول شماره (۷) نشان می‌دهد، عامل ششم نیز ۴ راهکار ساختاری با مجموع بار عاملی ۲/۴۹۶ دارد که بیش‌ترین بار عاملی این عامل مربوط به راهکار «تدوین برنامه‌ها، سیاست‌ها و اهداف ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط» (۰/۷۷۴) است. با توجه به راهکارهای بیان‌شده، عامل ششم را می‌توان «تدوین سند ملی و برنامه‌ی ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط» نامید. جدول ۷. ماتریس چرخش‌یافته و اولویت‌بندی راهکارهای «تدوین سند ملی و برنامه‌ی ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»

راهکارهای ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی به ترتیب اولویت	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	رتبه میانگین هر راهکار	بار عاملی
تصویب قوانین حمایت از کسب‌وکارهای کوچک خوداشتغال	۰/۹۵۶	۲/۷۹	۰/۴۶۵
توسعه‌ی واحدهای خوداشتغالی	۰/۹۵۷	۲/۶۳	۰/۵۳۶
تدوین سند ملی توسعه‌ی کارآفرینی در ایران	۰/۹۵۶	۲/۳۳	۰/۷۲۱
تدوین برنامه‌ها، سیاست‌ها و اهداف ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی	۰/۹۵۶	۲/۲۵	۰/۷۷۴
مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته تجمعی	۵/۱۸	مجموع بار عاملی	۲/۴۹۶
رتبه میانگین عامل			۶۱/۴

با توجه به ماهیت سه‌گانه‌ی راهکارهای عامل هفتم که جدول شماره (۸) آن را نشان می‌دهد، این عامل را می‌توان «قوانین و مقررات اداری- بانکی» نامید. با توجه به این

جدول، مشهود است که بیشترین بار عاملی در راهکارهای این عامل، مربوط به راهکار «کاهش مراحل اداری، مالی و قانونی بانکی جهت اخذ وام» با بار عاملی ۰/۸۲۹ می باشد.

جدول ۸. ماتریس چرخش یافته و اولویت بندی راهکارهای «قوانین و مقررات اداری- بانکی»

راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی به ترتیب اولویت	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	رتبه میانگین هر راهکار	بار عاملی
اصلاح طرح تجمیع عوارض قانونی	۰/۹۵۵	۲/۰۹	۰/۵۲۷
کاهش مراحل اداری، مالی و قانونی بانکی به منظور دریافت وام	۰/۹۵۷	۲/۰۳	۰/۸۲۹
کاهش ضرورت های اداری، مالی و قانونی بانکی به منظور دریافت وام توسط کارآفرینان	۰/۹۵۶	۱/۸۸	۰/۸۰۲
مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته	۴/۹۲	مجموع بار عاملی	۲/۱۵۸
رتبه میانگین عامل			۶۷/۴

سرانجام عامل هشتم که ۳ راهکار ساختاری داشته و در مجموع بار عاملی آن برابر با ۱/۷۹۵ می باشد. با توجه به نوع و ماهیت راهکارهای سه گانه، عامل هشتم را می توان «ایجاد دانشکده ها و آموزشگاه های کارآفرینی» نامید. بیشترین بار عاملی در میان راهکارهای این عامل مربوط به «ایجاد آموزشگاه های کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک» (۰/۶۷۱) است.

جدول ۹. ماتریس چرخش یافته و اولویت بندی راهکارهای «ایجاد دانشکده ها و آموزشگاه های کارآفرینی»

راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی به ترتیب اولویت	آلفای کرونباخ در صورت حذف آیتم	رتبه میانگین هر راهکار	بار عاملی
ایجاد کلینیک های مشاوره کسب و کارهای کوچک در دانشگاه ها	۰/۹۵۶	۲/۰۹	۰/۵۳۴
ایجاد آموزشگاه های کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک	۰/۹۵۶	۲/۰۳	۰/۶۷۱
ایجاد دانشکده کارآفرینی در سطح دانشگاه های کشور	۰/۹۵۶	۱/۸۸	۰/۵۹۰
مجموع مجذورات بار عاملی چرخش یافته	۴/۷۲	مجموع بار عاملی	۱/۷۹۵
رتبه میانگین عامل			۷۲

بر اساس جدول شماره (۱۰)، چون سطح معنی داری آزمون کوچک تر از میزان خطاست، از این رو برابری رتبه ی میانگین عوامل هشتگانه ی ساختاری توسعه ی کارآفرینی در کشور رد می شود.

جدول ۱۰. آماره‌ی آزمون تحلیل واریانس فریدمن

۱۸۳	تعداد پاسخ‌دهندگان
۱۱۵/۸۲۱	کای دو محاسبه‌شده
۷	درجه‌ی آزادی
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری

جداول شماره (۲ تا ۹)، افزون‌بر نتایج به‌دست آمده از چرخش ماتریس راهکارها، رتبه‌ی میانگین هر یک از راهکارها و عوامل را که از آزمون فریدمن استخراج شده است را نیز نشان می‌دهند. براساس نتایج این جداول، مهم‌ترین عامل ساختاری در توسعه‌ی کارآفرینی کشور، «تدوین سند ملی و برنامه‌ی راهبردی ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط» با رتبه‌ی میانگین ۵/۱۸ می‌باشد. عوامل ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی در ایران را براساس اهمیت آنها می‌توان به ترتیب زیر عنوان کرد:

۱. تدوین سند ملی و برنامه‌ی راهبردی ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی در کسب‌وکارهای متوسط (۵/۱۸)؛
۲. ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره‌ای در شهرداری‌های کشور (۵/۰۴)؛
۳. اصلاح قوانین و مقررات اداری- بانکی (۴/۹۲)؛
۴. ایجاد دانشکده و آموزشگاه کارآفرینی (۴/۷۲)؛
۵. حمایت‌های مالی و مالیاتی سازمان‌یافته (۴/۵۲)؛
۶. ایجاد و تقویت پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد (۴/۴۰)؛
۷. کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری- بانکی و ثبت شرکت‌ها (۴/۳۶)؛
۸. ایجاد شبکه‌های حامی کارآفرینی (۴/۷۲).

برای تعیین اولویت‌های راهکارهای ساختاری هر یک از عوامل نیز به‌طور مشابه از آزمون فریدمن استفاده شده است که نتایج آن در جداول شماره (۲ تا ۹) نشان داده شده و راهکارهای هر عامل به ترتیب اهمیت در این جداول قرار گرفته‌اند؛ به‌عنوان مثال «ایجاد

۱. اعداد داخل پرانتز رتبه میانگین هر یک از عوامل یا راهکارهای آنها را نشان می‌دهد.

بانک ایده‌ی تجاری در سطح ملی» (۹/۴۰)، «ایجاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری مخاطره‌پذیر، ویژه‌ی کسب و کارهای کوچک و متوسط» (۹/۰۲) و «ایجاد واحدهای مشاوره‌ی کارآفرینی در بانک‌ها» (۸/۳۶) به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم راهکارهای عامل اول یعنی عامل «ایجاد شبکه حامی کارآفرینی» قرار دارند؛ درحالی‌که «ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر (کارآفرینانه) به منظور حمایت از کارآفرینان» (۸/۲۳)، «ایجاد شبکه‌های کارآفرینی ویژه‌ی زنان» (۸/۰۶)، «ایجاد خوشه‌های صنعتی» (۷/۷۶)، «ایجاد شبکه‌های کارآفرینی» (۷/۳۶)، «ایجاد و تقویت همکاری‌های بین دولت، کسب و کارهای کوچک و متوسط و سازمان‌های بزرگ» (۷/۲۷)، «تدوین برنامه‌ی حمایتی برای تقویت همکاری بین کسب و کارهای کوچک و متوسط و مراکز پژوهشی» (۷/۱۲)، «ارایه‌ی تسهیلات فنی، فناورانه، حمل و نقل و ارتباطات برای صنایع کوچک و متوسط» (۷/۱۰)، «ایجاد بنیاد ملی توسعه‌ی کارآفرینی ایران» (۷/۱۰) و «ایجاد مراکز دولتی خدمات مشاوره‌ای در پارک‌های فناوری، مراکز رشد و شهرک‌های صنعتی» (۶/۴۳) به ترتیب در اولویت‌های چهارم تا دوازدهم هستند.

بحث و نتیجه

با توجه به اهمیت کارآفرینی در رشد و توسعه‌ی اقتصادی، اغلب کشورهای جهان به دنبال شناسایی عوامل اثرگذار بر توسعه‌ی آن هستند. برای مثال برخی از صاحب‌نظران بر نقش‌های سه‌گانه‌ی (تنظیمی، شناختی و هنجاری) دولت در توسعه‌ی کارآفرینی پرداخته‌اند و یا موانع ساختاری توسعه‌ی کارآفرینی را بررسی کرده‌اند (مقیمی و همکاران، ۱۳۷۹؛ دانایی فرد، ۱۳۸۴؛ آقایی و همکاران، ۱۳۸۹).

در این تحقیق ۳۸ راهکار ساختاری با استفاده از روش تحلیل عاملی به ۸ عامل طبقه‌بندی شده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که «تدوین سند ملی توسعه‌ی کارآفرینی در کشور» مهم‌ترین عامل توسعه‌ی کارآفرینی در ایران است. این عامل شامل چهار راهکار تدوین برنامه‌ها، سیاست‌ها و اهداف ویژه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی، تدوین سند ملی توسعه‌ی کارآفرینی در ایران، توسعه‌ی واحدهای خوداشتغالی و تصویب قوانین حمایت از

کسب و کارهای کوچک و خوداشتغالی می‌باشد. همان‌طور که نتایج مطالعه‌ی فضای کسب و کار توسط بانک جهانی نشان می‌دهد، مقررات حمایت از کسب و کار، به بخش خصوصی توانایی پیشرفت و گسترش شبکه‌ی معاملاتی را می‌دهد (Doing Business, 2013, p11). از دهه‌ی ۱۹۸۰ تا کنون، راهبرد توسعه‌ی ترکیه بر مبنای «راهبرد اقتصاد بازار آزاد»^۱ قرار داشته و اصلاحاتی مانند حذف کنترل بر قیمت‌ها، آزادسازی تجارت خارجی، سهولت واردات و ارتقای صادرات را در دستور کار خود قرار داده و اقدام به خصوصی‌سازی کرده است (TSMEDO, 2002) و بدین ترتیب براساس مطالعات انجام شده در سال ۲۰۱۳، در میان ۱۸۵ کشور، از نظر سهولت کسب و کار رتبه‌ی ۷۱ را دارد، در حالی که ایران در این شاخص رتبه‌ی ۱۴۵ را دارد (Doing Business, 2013, p11). از نظر شاخص محافظت از سرمایه‌گذاران در سال ۲۰۱۲ نیز ایران در بین ۱۸۳ کشور رتبه‌ی ۱۶۶ را داشته و از نظر شاخص تعداد معاملات خارجی رتبه‌ی ۱۳۴ را دارد (Doing Business, 2012, p. 8). اینها مواردی است که تدوین یک سند ملی توسعه‌ی کارآفرینی را ضروری می‌کند.

رتبه‌ی دوم در عوامل مربوط به توسعه‌ی کارآفرینی که کشورهای دیگر نیز همچون اندونزی آن را به کار برده‌اند، «ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره‌ای در شهرداری‌های کشور» می‌باشد. در زمینه‌ی خدمات مشاوره‌ای، دولت اندونزی اقداماتی مانند آموزش‌های توسعه‌ی نیروی انسانی، کمک‌های فنی و تخصصی، مشاوره در زمینه‌ی بازاریابی و ایجاد مراکز رشد (انکوباتور) برای توسعه‌ی کارآفرینی را به کار برده است (ILO, 2005; Tambunan, 2006). مشاوره‌ی تخصصی مبتنی بر دانش کاربردی و نوآوری به صاحبان بنگاه‌های اقتصادی یک ضرورت اساسی به‌منظور ارتقای هوشیاری کارآفرینانه است که با درک فرصت کارآفرینانه و همچنین درک قابلیت کارآفرینانه رابطه‌ی مستقیم و با ترس از شکست رابطه‌ی معکوس دارد (زاللی و همکاران، ۱۳۹۱، صص ۲۱۵-۲۱۸).

1. Free Market Economy Strategy

دیگر عامل مهم توسعه کارآفرینی که پژوهش‌ها و اندیشمندان بسیاری به آن اشاره کرده‌اند «اصلاح قوانین و مقررات اداری- بانکی» می‌باشد. کشورها اهمیت این عامل را در توسعه کارآفرینی درک کرده و اقدامات گوناگونی را انجام داده‌اند. برای مثال در چین حمایت مالی با روش‌های مختلفی مانند ارایه وام‌های بانکی، تأمین سرمایه‌ی کسب و کارهای جدید، ارایه تسهیلات به بانک برای اعطای وام به کسب و کارهای کارآفرینانه و ایجاد بانک کسب و کارهای کوچک انجام می‌شود (Wang, 2004; Djankov et al, 2005).

اما از دیگر عوامل ساختاری اثرگذار بر توسعه کارآفرینی در ایران پس از سه عامل بیان شده که در این تحقیق مهم‌تر از بقیه شناخته شده است، ایجاد دانشکده و آموزشگاه کارآفرینی، ارایه حمایت‌های مالی و مالیاتی سازمان‌یافته، ایجاد و تقویت پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد، کاهش ضرورت‌ها و مراحل اداری و بانکی و ثبت شرکت‌ها و ایجاد شبکه‌های حامی کارآفرینی می‌باشد که به ترتیب در اولویت‌های بعدی اهمیت قرار می‌گیرند.

پیشنهادها

با توجه به نتایج به دست آمده از نظرسنجی‌ها و تحلیل یافته‌های تحقیق، پیشنهادی کاربردی زیر ارایه می‌شوند:

۱. ایجاد واحد کارآفرینی جوانان؛ توسعه کارآفرینی در بین جوانان از جمله مسائلی است که سازمان بین‌المللی کار (ILO) نیز به آن توجه دارد (ILO, 2012). جوان بودن جامعه‌ی ایرانی از مهم‌ترین فرصت‌های رشد و توسعه اقتصادی در کشور می‌باشد. از این رو، اهتمام به توسعه کارآفرینی جوانان، راهبرد اثربخشی برای بهره‌گیری از فرصت ملی است.

۲. ایجاد واحد کارآفرینی ویژه‌ی زنان؛ برای زنان در کشورهای کم‌تر توسعه یافته، کارآفرینی یک راهکار عملی به ویژه برای آنهایی است که با مشکل مالی مواجه‌اند (Sarfraz & Faghih, 2011, p45) و از آنجا که بیش از نیمی از جمعیت ایران را زنان

تشکیل می‌دهند از این رو پیشنهاد می‌شود تا واحد کارآفرینی ویژه‌ی زنان تشکیل شود. به‌رغم اهمیت نتایج به‌دست آمده، این بررسی یک سری محدودیت‌هایی نیز به همراه دارد. اولین مورد اینکه در این تحقیق به دیگر عوامل اثرگذار بر توسعه‌ی کارآفرینی مانند عوامل و راهکارهای آموزشی و نیز عوامل و راهکارهای زمینه‌ای اشاره نشده که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده این عوامل به همراه راهکارهای مربوطه شناسایی و تبیین شود. مورد دیگر آنکه در این تحقیق در مورد راهکارهای توسعه‌ی کارآفرینی در کل کشور بحث شده است که برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود این راهکارها در زیربخش‌های اقتصادی اعم از کشاورزی و صنعت نیز شناسایی شود.

منابع

- آقایی، شیما و زالی، محمدرضا (۱۳۸۹)، بررسی موانع ساختاری توسعه کارآفرینی سازمانی در شرکت ملی پتروشیمی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کارآفرینی، تهران: دانشگاه تهران.
- دانایی فرد، حسن (۱۳۸۴)، نقش دولت در توسعه کارآفرینی، پروژه تحقیقاتی، مرکز مطالعات مدیریت و بهره وری ایران، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- زالی، محمدرضا (۱۳۹۱)، ارزیابی شاخص های کارآفرینی در ایران بر اساس مدل دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM)، گزارش ۲۰۱۲ دیده بان جهانی کارآفرینی ایران، تهران: دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران و مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- زالی، محمدرضا؛ رضوی، سید مصطفی؛ یداله‌ی فارسی، جهانگیر و کردنائیج، اسداله (۱۳۹۱)، شبکه اجتماعی کارآفرینان و شاخص های دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM)، چاپ اول، تهران: انتشارات مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- سرمد، زهره؛ حجازی، الهه و بازرگان، عباس (۱۳۷۶)، روش تحقیق در علوم رفتاری، چاپ اول، تهران: نشر آگه.
- کاظمی تربقان، مریم و مبارکی، محمدحسن (۱۳۹۱)، «بررسی اثر کارآفرینی بر رشد اقتصادی ایران با استفاده از رویکرد میانگین گیری بیزی»، فصلنامه توسعه کارآفرینی، دوره پنجم، شماره سوم، صص ۱۲۵-۱۴۴.
- مقیمی، سید محمد؛ کردنائیج، اسدالله؛ زالی، محمدرضا و فیض، داود (۱۳۷۹)، بررسی موانع کارآفرینی در صنعت کشور و ارائه راهکارهای اساسی جهت توسعه کارآفرینی، پروژه تحقیقاتی، تهران: جهاد دانشگاهی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- Antonic, B., & Hisrich, R. D. (2003). "Privatization, corporate entrepreneurship, and performance: testing a normative model" journal of developmental entrepreneurship, vol.8, No.3, PP. 197-218.
- Awasthi, D. (2011). "Approaches to Entrepreneurship Development: The Indian Experience", Journal of Global Entrepreneurship Research, vol.1, No.2, pp107-123.
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. (1996). "A Conceptual Model of

- entrepreneurship as form behavior*”, *Entrepreneurship: Theory and Practice*, vol.1, No.16, pp. 7-25.
- Dasher, R. B. (2005). *Japan Entrepreneurship Update 2005*, Stanford: Stanford university.
- Djankov, S., Qian, Y., Roland, G., & Zhuravskaya, E. (2005). *Entrepreneurship in Development: First Result from China Russia*, www.mofcom.gov.cn.
- Doing Business (2012). *Economy Profile: Iran, Islamic Rep, United States: The World Bank and the International Finance Corporation*.
- Doing Business (2013). *smarter regulations for small and medium-size enterprises, United States: The World Bank and the International Finance Corporation*.
- Fu, T., & Yu, L. (2001). “*Toward a theory of the entrepreneurial state*”, *International Journal of social economics*, vol.28, No.9, PP. 7-14.
- Gecse, G. (2003). *Hungarian SME Policy in the Context of industrial Restructuring: Economic Commission for Europe*, www.unecce.org.
- Harada, N. (2002). “*Potential Entrepreneurship in Japan*”, *Jcer Discussion Paper*, vol.1, No.81, pp. 1-14.
- Hurley, A. (1999). “*Incorporating feminist theories in to sociological theories of entrepreneurship*”, *Women in management review*, vol.14, No.2, PP. 2-7.
- ILO, (2012). *The youth employment crisis: A call for action*, Switzerland: Geneva.
- ILO, (2005). *SME Development in The Poverty Reduction Program: Trade and Labor Issues, Indonesia: Jakarta*.
- Jiawer, Z. (2006). *Industrial Dynamic: Entrepreneurship, Innovation, and Economy Growth of Yangtze River Delta region of China*, www.ahbofcom.gov.cn/index/index.asp
- Kearney, C., Hisrich, R., & Roche, F. (2008). “*A conceptual model of public sector corporate entrepreneurship*”, *International Entrepreneurship Management Journal*. vol.4, PP. 295-313.
- Kordnaeij, A., Zali, M. R., Abdi Bavandpouri, R. k., & Abdi Bavandpouri, R. y. (2011). “*Origins of Entrepreneurial Opportunities in e-Banking*”, *Journal of Global Entrepreneurship Research*, vol.1, No.1, PP 21-34.
- Lesko, T. (2007). *Teaching Entrepreneurship: The role of Education and Training – the Hungarian Experience*, Hungary: Ministry of Economy and Transport.
- Li, J., & Mat Lay, H. (2006). “*Chinese entrepreneurship and small Business development: an overview and research agenda*”, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, vol.13, No.2, PP. 248-262.
- Liao, D., & Sohmen, P. (2001). “*The Development of Modern Entrepreneurship in China*”, *Stanford Journal of East Asian Affairs*, vol

- 1, No.1, PP.27-33.
- Osemeke, M. (2012). "Entrepreneurial Development and Interventionist Agencies in Nigeria", *International Journal of Business and Social Science*, vol.3, No.8, PP. 14-25.
- Sarfaraz, L., & Faghieh, N. (2011). "Women's Entrepreneurship in Iran: A GEM Based-Data Evidence", *Journal of Global Entrepreneurship Research*, vol.1, No.1, PP. 45-58.
- Schiller, B., & Crewson, P. (1997). "entrepreneurial origins: A Longitudinal inquiry", *Journal of Economic Inquiry*, vol.35, No.3, PP. 23-31.
- Tambunan, T. (2006). Development of Small – and Medium Scale Industry Clusters In Indonesia, *Indonesia: Kadin Indonesia*.
- Tambunan, T. (2006). Entrepreneurship Development In Indonesia, *Indonesia: Kadin Indonesia*.
- Tonooka, S. (2002). Revision of Policies Supporting SMEs in Japan, *Japan: Center for Economic Research*.
- TSMEDO. (2002). European Union SME Charter, WWW.Kosgeb.gov.tr.
- Wang, W., Lu, W., & Kent Millington, J. (2011). "Determinants of Entrepreneurial Intention among College Students in China and US", *Journal of Global Entrepreneurship Research*, vol.1, No.1, PP. 35-44.
- Wang, Y. (2004). "Financing Difficulties and Structural Characteristics of SMEs in China", *China & Worlds Economy*, vol.12, No.2, PP.34-44.
- Yasuda, T. (2006). Programs to stimulate startups and Entrepreneurship in Japan: experiences and lessons, *Japan: Toyo University*.
- Zahra, S., & Sapienza, H. (2006). "Entrepreneurship and Dynamic Capabilities: A Review, Model and Research Agenda", *Journal of Management Studies*, vol.43, No.4, PP.917-955.